

МОВЛЕННЄВІ СИТУАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 7–8 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Михайло Яковчук,

науковий співробітник відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України, учитель-методист
з німецької мови, Заслужений учитель України,
м.. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-2474-6056>

 mjakow978@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано методичні засади продукування мовленнєвих ситуацій у процесі компетентнісного навчання німецької мови учнів 7–8 класів. Визначено, що основний зміст навчання німецької мови можна розглядати як дидактично доцільно дібрану й особливим способом організовану структуру навчальних дій учнів, спрямовану на оволодіння спілкуванням в усній та письмовій формах відповідно до комунікативних намірів, які узгоджуються зі змістом навчальної програми. Схарактеризовано підходи, що визначають теоретичні засади розроблення вправ і завдань для організації ситуаційного спілкування учнів 7–8 класів, формуючи в них відповідні ключові компетентності. Визначено й охарактеризовано методи формування та розвитку мовленнєвої компетентності учнів 7–8 класів гімназій на уроках німецької мови. У статті запропоновано принципи добору та окреслено функції мовленнєвих ситуацій для реалізації компетентнісно орієнтованого навчання. Основні концепти проведеного дослідження були апробовані автором у власній педагогічній діяльності.

Ключові слова: мовленнєва ситуація; мовленнєва діяльність; компетентнісно орієнтоване навчання.

Постановка проблеми. Компетентнісне навчання іноземної мови у ЗЗСО відбувається через застосування комунікативно – діяльнісного підходу під час роботи на уроці. Щоб досягти максимального результату, учитель повинен уміти доцільно дібрати форми та методи навчальної діяльності, створити цікаву атмосферу, де б учні хотіли й не боялися спілкуватися. Найбільш повною мірою виконання комунікативних завдань проявляється у процесі використання мовленнєвих ситуацій, що моделюють

різноманітні життєві обставини й передбачають залучення учнів до різних видів мовленнєвої діяльності.

На сьогодні потребує розроблення чіткої класифікація ситуаційних завдань для компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 7–8 класів. Це й зумовило актуальність нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема продукування і використання мовленнєвих ситуацій стала предметом досліджень багатьох науковців. О. Леонтєв тлумачить мовленнєву ситуацію як «сукупність умов, мовленнєвих і немовленнєвих, необхідних і достатніх для того, щоб здійснити мовленнєву дію за складеним нами планом – нехай ці умови закладені в тексті або створені учителем у класі». Т. Симоненко вважає, що мовленнєва ситуація впливає на сам факт виникнення комунікативного акту і на його тривалість, на вибір теми для розмови і характер спілкування (Симоненко, 2006, с. 328). Нам імпонує думка В. Редька, який акцентує на тому, що будь-яке висловлення, продуковане в результаті діяльності, завжди зумовлене деякими обставинами, що впливають на його зміст і саме мовленнєві ситуації сприяють усвідомленому формуванню мотивів мовленнєвої взаємодії, допомагають урахувувати особливості партнера/партнерів у спілкуванні, враховують умови, в яких здійснюється мовленнєва взаємодія, тощо (Редько, 2021, с. 30–42). Науковець пов'язує оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти передусім зі змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної школи, насамперед зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих ключових і предметних компетентностей, які в майбутньому давали б змогу випускникам комфортно почуватися в сучасному мультинаціональному та полікультурному світовому середовищі.

Мета статті. Визначити зміст та роль мовленнєвих ситуацій у формуванні ключових компетентностей учнів 7–8 класів гімназії і розкрити й інтерпретувати їх функції у процесі компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов.

Відповідно до зазначеної мети в статті ставляться такі **завдання**: проаналізувати чинну навчальну програму з іноземних мов під кутом зору формування ключових компетентностей учнів 7–8 класів; враховувати тематику спілкування, визначену для цих класів; здійснити аналіз чинних підручників німецької мови для 7–8 класу з погляду застосування в змісті мовленнєвих ситуацій та розробити вправи і завдання, орієнтовані на розвиток ключових компетентностей учнів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел – дав змогу з'ясувати рівень дослідженості питань компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у світовій та вітчизняній педагогічній науці та практиці; інтерпретації – дозволив окреслити та обґрунтувати власні точки зору на проблеми, що досліджуються; моделювання мовленнєвих ситуацій з компетентісно орієнтованим змістом дало змогу спрямувати діяльність учнів у виборі мовного та інформаційного матеріалу, у визначенні форм і способів оволодіння механізмами іншомовного спілкування, скерованого на формування ключових компетентностей; узагальнення досвіду навчання – дозволило отримати, проаналізувати та інтерпретувати результати дослідження, виявити його позитивні та негативні аспекти, що зумовило перегляд і уточнення окремих компонентів змісту

шкільних підручників іноземних мов і навчальних посібників/матеріалів для закладів вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Для уточнення семантичного наповнення базового поняття «мовленнєва ситуація» звернемося до «Словника-довідника з української лінгводидактики», який тлумачить мовленнєву ситуацію як «сукупність позалінгвістичних чинників, що зумовлює потребу у висловленні. Мовленнєва ситуація може створюватися штучно на уроці задля розвитку комунікативних умінь і навичок. Мовленнєва ситуація забезпечує мотивацію навчання мови, стимулює мовленнєву активність школярів» (Пентилюк, 2015, с. 155).

Мовленнєві ситуації на уроках іноземної мови – це такий вид навчальних завдань, які імітують діяльність у сфері застосування іноземної мови, забезпечуючи пізнання в процесі аналізу учнями життєвої чи змодельованої вчителем ситуації, що передбачає аналіз її, прийняття самостійного рішення з урахуванням життєвого досвіду.

Згідно з концепцією «Нової української школи» однією з ключових компетентностей, яка формується в процесі навчання іноземних мов в учнів 7–8 класів гімназії, є спілкування іноземними мовами, що забезпечує системну та послідовну, безпосередню й опосередковану міжкультурну іншомовну комунікацію та подальший розвиток інших компетентностей здобувачів середньої освіти, серед яких: математична, інформаційно-цифрова, соціальна та громадянська компетентності; основні компетентності в природничих науках; ініціативність і підприємливість; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя; уміння вчитися впродовж життя (Нова українська школа, 2006, с. 11). Формування ключових компетентностей учнів 7–8 класів – це складний і тривалий процес, що ґрунтується на їхньому навчальному досвіді, здобутому в попередніх класах. Основним засобом навчання іноземних мов є підручник, який має відповідати віковим особливостям учнів, тематиці ситуаційного спілкування, містити необхідний лексичний інвентар і цікаві для учнів завдання, спрямовані на формування та розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Проаналізувавши зміст чинних підручників іноземних мов для учнів 7–8 класів щодо використання мовленнєвих ситуацій як засобів навчання іншомовної комунікації, можна зазначити наявність у них деяких ситуаційних завдань, спрямованих на розвиток мовленнєвих умінь у процесі компетентнісно орієнтованого навчання. Проте у шкільній практиці бракує достатньої кількості та чіткої класифікації ситуаційних завдань, а у підручниках відсутня їх система для компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування.

Важливим етапом навчання іншомовного спілкування є діяльність, що передбачає виконання мовленнєвих (творчих) дій в умовах, максимально наближених до реального спілкування (Редько, 2018, с. 22–26). Саме цю функцію виконують мовленнєві ситуації – сукупність обставин, які спонукають до спілкування та певним чином висловлення думки, почуття, бажання і потреби. Ситуативне спілкування на уроці іноземної мови має бути не тільки максимально наближеним до реального спілкування, зрозумілим учням, а й виховувати в них уважне ставлення до однокласників, формувати почуття колективізму та ініціативності, стимулювати мотивацію до навчання. Тому

вчитель, пропонуючи ситуації, повинен урахувати рівень мовної підготовки учнів, ситуативний характер мовлення (хто говорить/пише, про що, з якою метою, кому та за яких обставин), наявність вербального стимулу для визначення ролей комунікантів і виникнення стосунків між ними, а також передбачити очікуваний результат спілкування.

Відповідно до навчальної програми з іноземних мов учням 7–8 класів пропонуються наступні сфери спілкування: особистісна (я, моя родина, мої друзі; одяг; харчування; відпочинок і дозвілля; природа), публічна (подорож; рідне місто/село; свята і традиції), освітня (шкільне життя). Враховуючи те, що навчальна програма є рамковою, це не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад: «Відпочинок і дозвілля» + «Подорож», «Одяг» + «Погода», «Подорож» + «Країни, мова яких вивчається».

Зміст мовленнєвої ситуації формулюється у завданні, де зазвичай указуються а) мета діяльності; б) обставини, в яких вона виконується; в) об'єкт, який підлягає обговорюванню; г) суб'єкт, який бере участь в обговорюванні. Якщо метою ситуації передбачається спілкування в межах кількох тем або ж завдання сформульовано дещо узагальнено, то доцільно його конкретизувати мовленнєвими опорами у вигляді плану, запитань тощо.

У навчальному процесі окрема мовленнєва ситуація залежно від функціональної спрямованості навчального завдання реалізується в різних видах, а відтак ми виділяємо: ситуації-вправи, ситуації-ілюстрації, ситуації-оцінки, ситуації-запити інформації, ситуації-проблеми, ситуації-виклади (Сідун, 2012, с. 150–153).

1. Ситуації-вправи. Цей вид дозволяє в активній формі вводити, активізувати, закріплювати лексико-граматичний матеріал певної навчальної теми, інтегрувати знання, розвивати комунікативні навички.

2. Ситуація-ілюстрація використовується для наочного й образного подання певного об'єкта або процесу засобами іншомовного лексико-граматичного матеріалу. Основними навчальними матеріалами при цьому є: 1) зразки монологічного й діалогічного мовлення, які пропонуються учням як моделі для аналогічних висловлень, а також отримуючи базову інформацію в обсязі розмовних тем і навчальних ситуацій; 2) мовні штампи – готові мовні формули, обумовлені конкретною ситуацією спілкування, що виражають емоційне ставлення мовця до предмета висловлювання, призначені для початку, продовження, завершення процесу мовного спілкування.

3. Ситуація-оцінка дозволяє формувати уміння й навички видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, письма, читання. Для аналізу пропонується опис конкретного випадку: учні, після вивчення ситуації, повинні дати оцінку правильності/неправильності запропонованих дій. Комунікативне завдання буде формулюватися в такий спосіб: «Дайте оцінку дій..., визначте переваги й недоліки..., проаналізуйте ситуацію, оцініть правильність дій...». Комунікативні завдання чітко керують мовленнєвою діяльністю тих, кого навчають, на основі підготовленого навчального матеріалу.

4. Ситуація-запит інформації спрямовані на розвиток умінь учня організувати діалогічне мовлення та формувати граматичні навички побудови й використання питальних речень усіх видів.

5. Ситуація-виклад переважно використовується для розвитку навичок усного монологічного мовлення, а також як засіб контролю лексико-граматичного матеріалу теми. Ситуації цього виду сприяють розвитку навичок логічного структурування змісту мовлення із урахуванням його подальшого використання на уроці іноземної мови.

Мовленнєві ситуації, в яких учні опиняються, спонукають їх до висловлення, викликають потребу в спілкуванні. Виконуючи ситуаційні завдання, аналізуючи мовну ситуацію, учні можуть самостійно оволодівати новими знаннями та навичками з культури спілкування й набувати комунікативних умінь. Мовленнєві ситуації дають змогу наблизити навчання до природних умов спілкування в конкретних життєвих ситуаціях, формують уміння орієнтуватися в них, добирати мовні засоби, що відповідають особливостям мовної ситуації (навіщо, кому, в яких умовах і що має бути сказано). Тому особливу увагу учнів необхідно спрямовувати на дотримання всіх компонентів мовленнєвої ситуації, які визначають стиль, тип і жанр мовлення: обсяг, тема і основна думка висловлювання, мета і місце спілкування, адресат мовлення тощо. А для наближення до життя навчальних дій, що виконують учні, варто добирати такі ситуації, які відбуваються в повсякденному житті, є зрозумілими і не вимагають додаткових пояснень, а також частіше і доцільніше пропонувати у змісті підручників методи, форми і види роботи, властиві комунікативній діяльності, цілеспрямовано готувати учнів до їх виконання; дидактично доцільно уніфікувати в кожному тематичному розділі підручників кількісний і якісний склад вправ і завдань для оволодіння змістом навчання іншомовної комунікації у процесі компетентісно орієнтованого навчання та здійснювати дидактично доцільний добір ситуаційних завдань, які використовуються для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 7–8 класів (Редько, 2021, с. 30–42).

Проаналізувавши зміст чинних шкільних підручників іноземних мов для навчання німецької мови учнів 7–8 класів, можна зробити висновок, що в їх змісті представлені всі сфери і тематика спілкування, мовний і мовленнєвий матеріал, окреслені змістом навчальних програм відповідно до компетентісного підходу. Проте, на наш погляд, у змісті більшості підручників ще достатньо рідко застосовуються ситуаційні форми роботи, бракує достатньої кількості і чіткої класифікації ситуаційних завдань, спроектованих на формування предметної й ключових компетентностей здобувачів освіти.

Враховуючи презентовані вище концепти, нами розроблені мовленнєві ситуації, орієнтовані на розвиток десяти ключових компетентностей учнів у чинній модельній навчальній програмі (Редько та ін., 2021). Вони не тільки сприяють розвитку спілкування у межах певних компетентностей, але й дають змогу проаналізувати рівень володіння учнями відповідними мовленнєвими уміньми і навичками. Наведемо приклади мовленнєвих ситуацій та особливості їх використання. Інтерпретуємо роботу з ними.

Компонентами такої ключової компетентності, як вільне володіння державною мовою, є вміння використовувати українознавчий матеріал у всіх видах мовленнєвої діяльності. Передусім це можливе в межах визначеної модельною програмою теми «Україна», під час опанування якої учні вчать представляти іноземною мовою відомості про свою країну, її визначні пам'ятки, а під час вивчення підтеми «Київ» – презентувати відомості про столицю України. Наприклад:

Уяви, що твій іноземний друг/твоя іноземна подруга приїжджає до тебе у гості. Ти хотів би показати йому/їй Київ.

- Які визначні пам'ятки ти неодмінно хотів би (хотіла б) показати йому/їй в Києві ?
- Що б ти обрав (обрала): екскурсію містом? Прогулянку? Круїз по Дніпру на теплоході? Чому?
- Які музеї ти запропонував (запропонувала)би йому/їй відвідати?
- Що б ти ще показав (показала) йому/їй в Україні?

Компетентність здатність спілкуватися іноземними мовами є ключовою й предметною, тому вона формується на всіх уроках іноземної мови системно й послідовно, незалежно від тематики уроків. Результати формування цієї компетентності є оволодіння учнями засобами комунікації.

На уроках іноземної мови формування математичної компетентності передбачає вміння працювати з числами та числовою інформацією. Учні, застосовуючи логіко-математичний інтелект, розв'язують комунікативні і навчальні проблеми. Зазначена компетентність у 7 класі формується ситуативно, здебільшого у межах відповідних ситуаційних тем. Наприклад, під час вивчення теми «Після школи» учні можуть розповісти, як вони розподіляють свій позаурочний час, о котрій годині вони починають виконувати домашні завдання, скільки часу приділяють своїм захопленням, гурткам, секціям тощо (Сотникова, 2020, с. 32).

Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій формуються в межах теми ситуативного спілкування «Природа», у процесі засвоєння якої учні ознайомлюються з погодою та природними явищами. Це сприяє вдосконаленню їхніх умінь описувати іноземною мовою природні явища, аналізувати та оцінювати їх роль у життєдіяльності людини. Словниковий запас учнів дозволяє їм висловлювати враження від власних спостережень над природою, що дає змогу урізноманітнити тематику спілкування, а також пояснити свої дії. Наприклад:

Багато підлітків люблять проводити свій вільний час на природі. Уяви, що твій іноземний друг/твоя іноземна подруга приїжджає до тебе в гості. Він/вона цікавиться екотуризмом в твоїй місцевості. Розкажи йому/їй :

- Чи любиш ти природу?
- Що для тебе означає природа?
- Які природні явища можна спостерігати в твоїй місцевості?
- Опиши ландшафти в твоїй місцевості.

Ключова компетентність інноваційність «передбачає здатність учня здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів» (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020, с. 3). Учителю необхідно враховувати індивідуальні психологічні особливості кожної дитини. З огляду на це вчитель має підтримувати участь дітей у різноманітних конкурсах, змаганнях, творчих проєктах, брати на себе відповідальність за результати власної діяльності, поєднувати знання, здобуті під час вивчення різних предметів. Так, наприклад,

пропонуючи учням проєкт «Українські олімпійці», кожен учень здійснює самостійний пошук інформації про літні (зимові) олімпійські ігри та успіхи українських спортсменів під час цих ігор, удосконалює й розвиває навички читання текстів, збагачує власний словниковий запас (Сотникова, 2020, с. 149).

Компетентність підприємливості та фінансова грамотність – це одна з ключових компетентностей, необхідна всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування, тому важливим завданням сучасної української освіти є ефективне формування цієї компетентності в молодого покоління українців. Наведемо приклад ситуаційного завдання для формування цієї компетентності:

Багато молодих людей закордоном працюють під час канікул. Вони розносять газети та брошури, доглядають за домашніми тваринами або дітьми. Чи ти коли-небудь знаходив роботу на літо? Розкажи про свій досвід.

- Де ти працював (працювала)?
- Як довго ти працював (працювала)?
- Чи сподобався тобі такий вид підробітку?
- На що ти витратив(витратила) зароблені гроші?

Компетентність обізнаність та самовираження у сфері культури потребує сформованих умінь використовувати мову для духовного, культурного й національного самовираження; дотримуватися культури мовлення, висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання й судження. Вона формується в межах тем «Кулінарні традиції», «Театр і кіно», «Україна» та «Німеччина» (загальні відомості про Україну та країну, мова якої вивчається).

Наведемо приклад ситуаційного завдання з теми «Театр і кіно»:

Твій друг (твоя подруга) хотів би тебе запросити в кінотеатр. Поспілкуйтесь та з'ясуйте:

- Фільмам яких жанрів ви надасте перевагу?
- Який кінотеатр ви хотіли б відвідати?
- Який фільм ви хотіли б побачити?
- Кого ви хотіли б ще запросити?
- Що б ви хотіли з собою взяти (попкорн, напої, тощо)?

У процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності формуються вміння учнів самостійно шукати, аналізувати й добирати потрібну інформацію, аналізувати, критично осмислювати її, трансформувати, зберігати, передавати її. Під час вивчення теми «Подорож», підтема «На вокзалі» учням пропонується за допомогою смартфона або іншого пристрою відвідати сторінку сайту німецької залізниці та виконати таке комунікативне завдання:

Уяви, ти хотів би зробити подорож залізницею з Берліну до іншого німецького міста. Розкажи про цю подорож:

- Коли відправляється потяг?
- О котрій годині він прибуває?
- З якої колії відправляється потяг?

- Де він зупиняється?
- Як довго поїзд перебуває в дорозі?

Формування громадянської компетентності доцільно здійснювати через навчання на трьох рівнях: засвоєння знань про громадянську відповідальність («навчання про»), розвиток розуміння і ставлення до громадянської відповідальності («навчання для розвитку розуміння та ставлення»), а також через здобуття практичного досвіду громадянської відповідальності («навчання через досвід»).

Методика громадянської освіти потребує створення у процесі викладання системи навчальних ситуацій, в яких на практиці апробуються засвоєні громадянські знання, вміння та цінності. Розглянемо декілька вправ для формування та оцінки громадянської компетентності на уроках іноземної мови учнів 7–8 класів. Саме в цьому віці діти, на нашу думку, починають аналізувати свої бажання та потреби у середовищі, обґрунтовуючи власні погляди конкретними прикладами із життя; усвідомлювати, що людина є частиною усього світу, і практикувати уміння спиратися на різноманітні знання і досвід інших людей для розуміння власної особистості. Так, під час вивчення теми «На дозвіллі» (8 клас) учням можна запропонувати вправу «Бінго». Учителю роздає учням аркуші із запитаннями до теми. Приклади питань:

- Які у тебе захоплення?
- Чи можеш ти назвати кілька улюблених місць для відпочинку?
- Що ти насправді не любиш робити у вільний час?

Кожен учасник повинен знайти партнера, поставити йому одне з запитань та записати ключові слова відповіді під відповідним запитанням. Після цього пари розходяться та шукають собі нових партнерів. Мета гри – не просто відповісти на всі запитання, але отримати відповіді від різних людей. Гра продовжується до тих пір, поки один/-а з учнів/учениць не заповнить таблицю. Хто першим/-ою заповнить таблицю, кричить «Бінго!». Цей/ця учасник/учасниця є переможцем/-ницею. Далі вчитель пропонує учасникам/учасницям сісти і обговорити питання. Він називає перше запитання та просить дітей по черзі поділитися відповіддю, яку вони отримали. Ключові слова записуються на фліпчарті. Коли таблиця на фліпчарті готова, можна переходити до обговорення. Можливі запитання для обговорення:

- Чи сподобалась вам вправа? Чим саме?
- Які заняття серед учнів/учениць класу є найпоширенішими?
- Що нового та цікавого ви дізналися про своїх однокласників/-ць?
- Що вас здивувало?
- Чи є спільні захоплення між вами та вашими однокласниками/-цями?
- Які заняття зустрічаються рідко?
- Який висновок можемо зробити?

Отже, діти усвідомлюють, що спілкування є важливою складовою нашого життя, воно дає можливість дізнатися про інших та презентувати себе; розуміють, що чоловіки і жінки, незалежно від статі, можуть проводити дозвілля однаково. У результаті вправи учні доходять висновку, що всі вони різні, але у них є багато спільного.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземної мови учнів 7–8 класів, спрямоване передусім на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю у межах окреслених навчального програмою орієнтирів у процесі добору й використання мовного та інформаційного матеріалу для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання під час читання та слухання. Воно вимагає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності (Редько, 2023, с. 8).

Одним із найефективніших прийомів реалізації компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 7–8 класів є також використання рольової гри. Гра є однією з провідних форм діяльності дитини в середньому шкільному віці, вона сприяє підвищенню в учнів мотивації вивчення іноземної мови, дозволяє врахувати вікові особливості учнів, їх інтереси та нахили, сферу їхньої діяльності, моделюючи ситуації реального спілкування. Гра – це певна ситуація, яка багаторазово повторюється, і кожен раз у новому варіанті. Ми розглядаємо гру як варіативно-ситуативну мовленнєву вправу, в ході якої учні набувають досвіду спілкування. Тому гра має бути невід’ємним елементом кожного уроку. Учням пропонуються ситуації, що визначають соціально-комунікативну роль учасників, формуючи при цьому одразу декілька компетентностей. Учні повинні змоделювати ситуацію, виконуючи її ролі. Кожна така гра відбувається за певним алгоритмом. Учні «входять» у ситуацію, на основі якої отримують ігрове завдання. Для його виконання вони об’єднуються в групи, обирають відповідні ролі. Так, під час вивчення теми «Покупки» (8 клас) учням можна запропонувати таку рольову гру:

Ви в магазині одягу. Разом із членами родини (друзями) вибираєте брендові речі. Поспілкуйтесь із продавцем і членами родини(друзями):

- погодься/не погодься з пропозиціями членів родини (друзями)/продавця-консультанта;
- дізнайся про розмір та якість одягу;
- аргументуй свій вибір.

У цій ситуації формуються одразу декілька компетентностей: математична та ініціативність і підприємливість.

Для реалізації компетентності обізнаність та самовираження у сфері культури можна запропонувати наступну ситуацію, тема: «Школа» (7 клас):

Ви напередодні святкування ювілею школи. Обміркуйте план його проведення. З’ясуйте разом з друзями такі питання:

- заходи;
- оформлення;
- відповідальні.

Рольові ігри, модельовані на уроці, повинні мати на меті не тільки говоріння і розуміння співрозмовника, але й уміння висловлювати й аргументувати свою точку зору, погоджуватися чи чемно висловлювати свою незгоду та ввічливо переривати співроз-

мовника. Для того, щоб мовлення учнів було виразним, необхідно навчити їх вживати словосполучення, фрази, вислови, які можуть використовуватися ними при розігруванні ролей. Найбільш вживаними є такі фрази та словосполучення: якби б я був на твоєму місці...; тобі краще ...; я б порадив тобі...; я думаю (не думаю), тобі слід...; чому б тобі не...; у такому випадку; тобі необхідно спробувати...; я з тобою погоджуюся (не погоджуюся)...; на мій погляд ...; я дотримуся думки, що ...; я впевнений, що...; я припускаю, що...; з моєї точки зору ...; само собою зрозуміло ...; мені здається, що ...; я переконаний, що ...; чесно кажучи, ...; я так не думаю; це зовсім не те... .

Отже, для створення мовленнєвих ситуацій можна виділити такі етапи:

1. Визначити мету мовленнєвої ситуації.
2. Врахувати інтереси і бажання учнів (можливе проведення анкетування або опитування учнів).
3. Визначити тему (підтему) ситуаційного завдання (можна разом з учнями).
4. Дібрати необхідний мовний матеріал для учнів у межах теми (підтеми) спілкування.
5. Дібрати наочні засоби для створення ситуації спілкування (малюнки, тексти, аудіозаписи, відеозаписи, інтернет-ресурси тощо).
6. Поставити перед учнями комунікативне завдання (пояснити, що від них вимагається і до якого результату їм необхідно прийти).
7. Передбачити зміст мовленнєвої ситуації.
8. Рефлексія (обговорення, осмислення результатів роботи: чи вдалося учням разом з учителем досягти поставленого комунікативного завдання і чи допомогли їм при цьому створені умови та наявні необхідні засоби).

Представлена технологія ситуаційного навчання була апробована в ЗЗСО м. Луцька і дала позитивні результати.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Результати проведеного дослідження дають підставу для висновку, що навчально-розвивальний потенціал мовленнєвих ситуацій полягає передусім у їхній спрямованості на розвиток освітнього досвіду учнів, їхніх особистісних якостей, предметних та загальнопредметних умінь, зокрема характеризувати, розповідати, описувати, зіставляти, уточнювати інформацію через запитання, погоджуватися, відмовляти, використовуючи вербальні й невербальні засоби тощо.

Запропоновані вправи та завдання орієнтовані на формування десяти ключових компетентностей учнів та спрямовані на розвиток у них здатності здійснювати спілкування в монологічній та діалогічній формах у різних життєвих ситуаціях у межах тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою, а також дають можливість проаналізувати володіння мовленнєвими вміннями і навичками учнів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні системи мовленнєвих ситуацій для учнів 7–8 класів відповідно до тематики ситуативного спілкування та методичних рекомендацій з використання мовленнєвих ситуацій для реалізації компетентнісного навчання іноземних мов в зазначених класах.

Використані джерела

- Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2020 р. № 898. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
- Нова українська школа. (2016). Концептуальні засади реформування середньої школи: МОН України. Київ. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrayinskashkola-compressed.pdf>
- Пентилюк, М.І. (Ред.). (2015). Словник-довідник з української лінгводидактики. Київ: Ленвіт.
- Редько, В. Г. (2021). Дидактичне моделювання мовленнєвих ситуацій як засобів компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Український педагогічний журнал, 1, 30–42.
- Редько, В.Г. (Ред.). (2018). Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. Київ: КОНВІ ПРИНТ.
- Редько, В.Г. (Ред.). (2023). Навчання іноземних мов у гімназії: збірник методичних матеріалів для вчителів іноземних мов. Тернопіль: Лібра Терра.
- Редько, В.Г. та ін. (2021). Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Рекомендовано МОН України: наказ від 12.07.2021 р. № 795. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>
- Симоненко, Т. В. (2006). Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси: Видавництво О. Ю. Вовчок.
- Сідун, М. М. (2012). До проблеми класифікації мовленнєвих ситуацій у професійній діяльності вчителя іноземної мови початкової школи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 24, 50–153.
- Сотникова, С. І., Гоголева, Г. В. (2020). Німецька мова (7-й рік навчання), 7 клас: підручник для закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок.

References

- Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity. (2020). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 serpnia 2020 r. № 898. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (in Ukrainian).
- Nova ukrainska shkola. (2016). Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly: MON Ukrainy. Kyiv. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrayinskashkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
- Pentyluk, M.I. (Red.). (2015). Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky. Kyiv: Lenvit. (in Ukrainian).
- Redko, V. H. (2021). Dydaktychne modeliuвання movlennievnykh sytuatsii yak zasobiv kompetentnisno oriientovanoho navchannia inozemnykh mov u zakladakh zahalnoi serednoi osvity. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal, 1, 30–42. (in Ukrainian).
- Redko, V.H. (Red.). (2018). Kontseptsiiia kompetentnisno oriientovanoho navchannia inozemnykh mov uchniv pochatkovoї shkoly. Kyiv: KONVI PRINT. (in Ukrainian).

- Redko, V.H. (Red.). (2023). Navchannia inozemnykh mov u himnazii: zbirnyk metodychnykh materialiv dlia vchyteliv inozemnykh mov. Ternopil: Libra Terra. (in Ukrainian).
- Redko, V.H. ta in. (2021). Modelna navchalna prohrama «Inozemna mova. 5–9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Rekomendovano MON Ukrainy: nakaz vid 12.07.2021 r. № 795. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf> (in Ukrainian).
- Sidun, M. M. (2012). Do problemy klasyfikatsii movlennievnykh sytuatsii u profesiinii diialnosti vchytelia inozemnoi movy pochatkovoï shkoly. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota», 24, 50–153. (in Ukrainian).
- Sotnykova, S. I., Hoholieva, H. V. (2020). Nimetska mova (7-y rik navchannia), 7 klas: pidruchnyk dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Kharkiv: Ranok. (in Ukrainian).
- Symonenko, T. V. (2006). Teoriia i praktyka formuvannia profesiinoi movnokomunikatyvnoi kompetensii studentiv filolohichnykh fakultetiv: monohrafiia. Cherkasy: Vydavnytstvo O. Yu. Vovchok. (in Ukrainian).

Mykhailo Yakovchuk, Researcher of the Foreign Languages Study Department, Institute of Pedagogy, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, Teacher-Methodologist in German, Honored Teacher of Ukraine

SPEECH SITUATIONS AS A MEANS OF DEVELOPING KEY COMPETENCIES AMONG 7-8 GRADE STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

The article substantiates the methodological principles of creating speech situations in the process of competence learning of the German language among 7-8 grade students. It was determined that the main content of German language learning can be considered as a didactically expediently selected and specially organized structure of students' educational actions aimed at mastering communication in oral and written forms in accordance with communicative intentions that are consistent with the content of the curriculum. The approaches that determine the theoretical foundations of developing tasks for the organization of situational communication of 7-8 grade students, forming the relevant key competencies in them, are characterized. The methods of formation and development of speaking competence of 7th-8th grade secondary school students in German lessons are defined and characterized. The article proposes the principles of selection and outlines the functions of speech situations for the implementation of competence-oriented learning. The main concepts of the conducted research were tested by the author in his own pedagogical activity.

Keywords: speech situation; speech activity; competence-oriented training.